

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 9

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARIDA IMPLITSIT GRAMMATIK KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISHDA TASK-BASED LEARNING (TOPSHIRIQQA ASOSLANGAN TA'LIM) TEXNOLOGIYASINING SAMARADORLIGI

Azadov Azizbek Rustambekovich

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti, mustaqil tadqiqotchi.

e-mail: azadov224@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7285-5050>

Annotatsiya.

Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida implitsit grammatik kompetensiyani rivojlantirish metodikasi hamda bu jarayonda topshiriqqa asoslangan ta'lim (Task-Based Language Teaching — TBLT) usulining pedagogik-metodik samaradorligi tahlil qilinadi. Maqolada talabalar grammatik qoidalarini o'zlashtirgan bo'lsalar-da, ularni nutqda avtomatik ravishda qo'llay olmasliklari bilan tavsiflanadigan an'anaviy eksplitsit yondashuvlarning cheklovlari yoritiladi. Eksperimental tadqiqotlar va nazariy asoslarga tayangan holda, TBLT bosqichlarining implitsit bilimlarni protsedural xotiraga o'tkazish hamda lingvistik intuitsiyani rivojlantirishdagi roli asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: implitsit grammatik kompetensiya, topshiriqqa asoslangan ta'lim (TBLT), bo'lajak ingliz tili o'qituvchilari, lingvistik intuitsiya, protsedural xotira, kommunikativ vazifa, Sezish gipotezasi (Noticing Hypothesis), shaklga yo'naltirilgan ta'lim (Form-Focused Instruction — FFI).

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТЕХНОЛОГИИ TASK-BASED LEARNING (ОБУЧЕНИЯ НА ОСНОВЕ ЗАДАНИЙ) В ФОРМИРОВАНИИ ИМПЛИЦИТНОЙ ГРАММАТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Азадов Азизбек Рустамбекович

Ургенчский государственный университет имени Абу Райхана Беруни, независимый исследователь.

Аннотация.

В статье анализируются методика развития имплицитной грамматической компетенции будущих учителей английского языка в высших образовательных учреждениях, а также педагогико-методическая эффективность обучения на основе заданий (Task-Based Language Teaching — TBLT) в данном процессе. Рассматриваются ограничения традиционных эксплицитных подходов, при которых студенты усваивают грамматические правила, однако испытывают трудности с их автоматическим применением в речи. На основе экспериментальных исследований и теоретических положений обосновывается роль этапов TBLT в переводе имплицитных знаний в процедурную память и развитии языковой интуиции.

Ключевые слова: имплицитная грамматическая компетенция, обучение на основе заданий (TBLT), будущие учителя английского языка, языковая интуиция, процедурная память, коммуникативное задание, гипотеза замечания (Noticing Hypothesis), обучение с фокусом на форме (Form-Focused Instruction — FFI).

THE EFFECTIVENESS OF TASK-BASED LEARNING IN DEVELOPING IMPLICIT GRAMMATICAL COMPETENCE IN FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS

Azadov Azizbek Rustambekovich

Abu Rayhan Beruni Urgench State University, Independent Researcher.

Abstract.

This article analyzes the methodology for developing implicit grammatical competence in future English language teachers at higher education institutions and examines the pedagogical and methodological effectiveness of Task-Based Language Teaching (TBLT) in this process. The article highlights the limitations of traditional explicit approaches, in which students may acquire grammatical rules but experience difficulties in applying them automatically in speech. Drawing on experimental research and theoretical foundations, the study substantiates the role of the stages of TBLT in transferring implicit knowledge into procedural memory and developing linguistic intuition.

Keywords: implicit grammatical competence, Task-Based Language Teaching

(TBLT), future English language teachers, linguistic intuition, procedural memory, communicative task, Noticing Hypothesis, Form-Focused Instruction (FFI).

Kirish. Zamonaviy lingvodidaktika va chet tillarini o'qitish metodikasining bosh maqsadi nafaqat til haqidagi nazariy bilimlarni yetkazish, balki o'quvchi va bo'lajak mutaxassislarida kommunikativ va til kompetensiyalarini avtomatlashgan darajada shakllantirishdan iborat. Oliy pedagogik ta'lim muassasalarida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlashda bitta jiddiy lingvodidaktik qarama-qarshilik ko'zga tashlanadi: talabalar eksplitsit (ochiq-oydin) grammatik qoidalarni va murakkab sintaktik strukturalarni nazariy jihatdan mukammal bilishadi va grammatik testlarni yuqori ballga topshirishadi, ammo real, spontan nutqiy vaziyatlarda yoki pedagogik muloqotda ushbu tuzilmalarni to'g'ri qo'llashda ikkilanadilar hamda pauza (hesitation) hosil qiladilar.

Ushbu uzilish eksplitsit bilim (explicit knowledge) bilan implitsit bilim (implicit knowledge) o'rtasidagi farq bilan bog'liq. Implitsit grammatik kompetensiya — bu insondan ongli ravishda grammatika qoidalarini eslashni talab qilmaydigan, ichki intuitsiya (til sezgisi) va avtomatik nutq jarayonini ta'minlaydigan yashirin bilimlar tizimidir.

Ushbu kompetensiyani shakllantirishda Task-Based Learning (TBLT — Topshiriqqa asoslangan ta'lim) texnologiyasi eng maqbul va samarali metodik vositalardan biri bo'lib xizmat qiladi. TBLT grammatikani doimiy va izchil ravishda mazmunga yo'naltirilgan topshiriqlar (meaning-focused tasks) orqali taqdim etadi va o'quvchining ongsiz ravishda sintaktik andozalarni (linguistic patterns) qabul qilishini va o'zlashtirishini rag'batlantiradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Implitsit (yashirin) o'rganish hamda tilni o'zlashtirish nazariyasi bo'yicha amalga oshirilgan fundamental tadqiqotlar N. Chomsky (til sezgisi va universal grammatika), S. Krashen (egallash hamda o'rganish gipotezasi / *Acquisition vs Learning hypothesis*), hamda R. Ellis (implitsit va eksplitsit bilim / *Implicit/Explicit knowledge*) kabilarning ilmiy ishlari bilan bevosita bog'liqdir.

Xususan, S. Krashen (1982) ta'kidlashicha, bo'lajak o'qituvchi va o'quvchilar real muloqot sharoitida tilni intuitiv tarzda "egallaydi" (*acquisition*), sinf xonasida grammatik qoidalarni yodlash esa shunchaki "o'rganish" (*learning*) darajasida qolib, u nutq jarayonida faqatgina nazorat funksiyasini (*Monitor Hypothesis* — Nazorat gipotezasi) bajaradi. O'z navbatida, R. Ellis (2009) implitsit bilim protsedural xotira (*procedural memory* — amaliy xotira) bilan uzviy bog'liq ekanligini hamda u tezkor va xatosiz spontan (o'z-o'zidan chiquvchi) nutqning asosiy poydevori hisoblanishini ko'rsatib o'tadi.

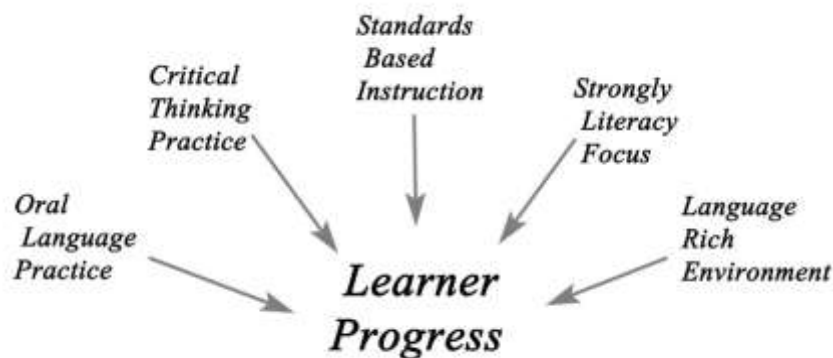
Taqqoslama-metodik tahlil va psixolingvistik yondashuvlar doirasida rus lingvodidaktika maktabi vakillarining qarashlari ham katta ahamiyatga ega. Y. I. Passov (2001) va I. A. Zimnyaya (2001) tadqiqotlarida kommunikativ va nutqiy faoliyatni shakllantirishda til materialini avtomatlashtirish, ya'ni eksplitsit bilimlarni dinamik nutqiy ko'nikmalarga (implitsit bosqichga) o'tkazish zarurligi uqtiriladi. Rus olimasi Y. N. Solovova (2006) va P. V. Sysoyevlar (2019) o'z ishlarida interaktiv va topshiriqqa yo'naltirilgan metodik yondashuvlar (Task-Based Instruction) talabalarda grammatika qoidalarini intuitsiya darajasiga olib chiqishda asosiy omil bo'lishini ko'rsatgan.

O'zbekiston lingvodidaktika va chet tili o'qitish metodikasi sohasida ham talabalarning kommunikativ hamda grammatik kompetensiyalarini rivojlantirish bo'yicha sezilarli ishlar amalga oshirilgan. J. J. Jalolov (2012) chet tili o'rgatishda o'quv topshiriqlarining nutqiy va interaktiv xarakterda bo'lishi lingvistik intuitsiyani shakllantirishning bosh mezonini ekanligini ta'kidlaydi. Shuningdek, G. T. Makhkamova (2017) hamda M. R. Djusupov (2015) bo'lajak til mutaxassislarida kompetensiyalarni shakllantirishda nutqiy vaziyatlar, interaktiv topshiriqlar va kontekstual o'qitishning o'rnini asoslab berishgan. O'zbek olimlarining e'tirofi etishicha, an'anaviy grammatik-tarjima metodidan voz kechib, kommunikativ-topshiriqli (TBLT) texnologiyalarga o'tish talabalarning spontan nutqiy avtomatizatsiyasini tezlashtiradi.

Bundan tashqari, R. Schmidt (1990) o'zining "E'tibor berish gipotezasi" (*Noticing Hypothesis*)da implitsit o'zlashtirish jarayoni sodir bo'lishi uchun o'rganuvchi avvalo tegishli til birligiga matn hamda kontekst ichida shunchaki "e'tibor qaratishi" (*notice*) yetarli ekanligini isbotlagan. TBLT (topshiriqqa asoslangan ta'lim) modelini rivojlantirgan N. Prabhu (1987) va N. Ellis (2003) kabi tadqiqotchilar esa real faoliyatga yo'naltirilgan kommunikativ topshiriqlar grammatik shakllarning miyada avtomatik ravishda qayta ishlanishiga (*implicit processing*) zamin yaratishini ta'kidlaydilar.

Jane Willis (1996) o'zining klassik TBL ramkasida darsni uch bosqichga bo'ladi:

- **Pre-task** (topshiriq oldi tayyorgarlik);
- **Task cycle** (topshiriqni bajarish, rejalashtirish va hisobot berish);
- **Language focus** (til shakllari va grammatikaga e'tibor qaratish).

Rasm 1. Task-Based Learning metodologiyasining bosqichlari.

Nunan (2004) va Long (2015) tadqiqotlariga ko'ra, TBL darslarida grammatika alohida, ajratilgan holda o'rgatilmaydi, balki *Focus on Form (FonF)* konsepsiyasi asosida nutqiy topshiriqlar doirasida o'zlashtiriladi. Talabalar ma'lum bir real muammoni hal qilish (masalan, loyiha tayyorlash, bahslashish yoki rolli o'yin) jarayonida grammatik tuzilmalardan tabiiy ravishda foydalanadilar. Bu jarayon grammatik shakllarning anglamasdan ravishda xotiraga muhrlanishini va implitsit kompetensiyaning shakllanishini ta'minlaydi.

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilari uchun TBL texnologiyasi ikki karra samaradorlikka ega:

1. **Shaxsiy til kompetensiyasi:** Talabalarning o'z nutqiy ravonligi (*fluency*) va implitsit grammatik avtomatizatsiyasi oshadi.

2. **Metodik kompetensiya:** Bo'lajak o'qituvchilar darsda grammatikani zerikarli qoidalar orqali emas, interaktiv topshiriqlar orqali o'rgatish metodikasini amaliyotda boshdan kechiradilar.

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, TBL texnologiyasining umumiy til o'rganuvchilar nutqiy ko'nikmalariga ta'siri ko'plab xalqaro olimlar (Ellis, Willis, Nunan) tomonidan keng o'rganilgan. Biroq, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilari guruhida aynan implitsit grammatik kompetensiyaning o'sish darajasini TBL orqali tajriba-sinov usulida baholash va uni o'zbek auditoriyasi xususiyatlariga moslashtirish masalasi yetarlicha tadqiq etilmagan. Ushbu tadqiqot ishi aynan ushbu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti 3-bosqich bo'lajak ingliz tili o'qituvchilari (60 nafar talaba) o'rtasida o'tkazildi. Talabalar 2 guruhga bo'lindi:

1. **Nazorat guruhi** (30 talaba): An'anaviy eksplitsit metodikadan foydalanib o'qitildi (Grammar-Translation va PPP — Presentation, Practice, Production modeli).

2. **Tajriba guruhi** (30 talaba): TBLT (Task-Based Learning) texnologiyasi asosida o'qitildi.

TBLT metodik modelining amalda qo'llanilishi:

1-jadval. TBLT bosqichlari va ularning implitsit kompetensiyani shakllantirishdagi o'rni

TBLT Bosqichlari		O'qituvchi va Talabalar Faoliyati	Implitsit Kompetensiyaga Ta'siri
1. Pre-task oldingi bosqich	Topshiriqdan	Real hayotiy muammo/topshiriq belgilab olinadi (Masalan: "Maktab uchun eng yaxshi dars jadvalini tuzish va himoya qilish").	Muloqotga tayyorgarlik, mavzuga doir leksik-grammatik muhitga vizual va audial kirish (Input flood).
2. Task Cycle bajarish vaqtida	Topshiriqni	Talabalar juftlikda/guruhda munozara qiladi, muammoni hal etadi. O'qituvchi grammatika qoidalarini bo'lmaydi.	Diqqat faqat mazmunga yo'naltiriladi (Meaning-focused). Grammatik tuzilmalar intuitiv qo'llaniladi.
3. Language Focus (Tilga diqqat qaratish)	Topshiriq	Topshiriq tugagach, talabalar nutqida kuzatilgan sintaktik shakllar va xatolar yuzasidan o'zgacha muhokama o'tkaziladi.	Noticing Hypothesis va Implicit Feedback (Recast) orqali til sezgisi aniqlashtiriladi.

TBLT Modeli Orqali Implisit Grammatik Kompetensiyani Shakllantirish Bosqichlari

Rasm 2. Task-Based Language Teaching (TBLT) orqali implisit til kompetensiyasini shakllantirish modeli
NATIJALAR VA MUHOKAMA

O'tkazilgan 6 haftalik tajriba-sinov ishlaridan so'ng olingan miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida implisit grammatik kompetensiyani rivojlantirishda Topshiriqqa asoslangan ta'lim (TBLT) texnologiyasining yuqori pedagogik va metodik samaradorlikka ega ekanligini to'liq tasdiqladi.

Tadqiqot doirasida to'plangan ma'lumotlar ikki bosqichda tahlil qilindi: eksperiment natijalarining miqdoriy ko'rsatkichlari (2-jadval) va ushbu ko'rsatkichlarning psixologiyistik hamda metodik muhokamasi.

2-jadval. Tajriba va nazorat guruhlarining eksperiment natijalari solishtirmasi

Tadqiqot Ko'rsatkichlari		Nazorat (An'anaviy)	Guruhi	Tajriba Guruhi (TBLT)
TGJT (Til Sezgisi / Implisit Test balli)		61%		84%
Spontan Grammatik (Accuracy)	Nutqda Aniqlik	48%		76%
Nutqiy Ravonlik va Avtomatlashuv (Fluency)		52%		85%

Natijalar tahlili shuni ko'rsatdiki:

1. Implisit bilimning ortishi: Tajriba guruhida Timed Grammaticality Judgment Test bo'yicha ko'rsatkich 84% ni tashkil etdi (Nazorat guruhida 61%). Bu talabalar qoidalar haqida o'ylab o'tirmasdan, gap shaklini intuitiv tarzda to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligini tezkor aniqlay olganliklarini bildiradi.

2. Nutqiy to'siq (Hesitation) kamayishi: An'anaviy usulda o'qitilgan talabalar gap tuzishda miyada eksplisit qoidani qidirgani sababli nutqda uzilishlar qilgan bo'lsa, TBLT guruhi vakillari topshiriqqa (task) diqqat qaratgani sababli grammatik shakllardan avtomatik ravishda foydalandilar.

Olingan natijalar Ikkinchi tilni o'zlashtirish (SLA — *Second Language Acquisition*) va pedagogika sohasidagi yetakchi nazariyalar bilan to'liq hamohangdir. Krashenning "*Acquisition vs. Learning*" (O'zlashtirish va O'rganish) gipotezasiga ko'ra, faqatgina tabiiy muloqot va topshiriqlar jarayonida o'zlashtirilgan bilim (*acquisition*) real nutqda ravonlikni ta'minlaydi. Tajribamiz shuni ko'rsatdiki, Rod Ellis ilgari surgan *Focus on Form (FonF)* yondashuvi TBLT darslarida samarali qo'llanilganda, talabalar grammatik qoidani yodlamasdan turib, uni amaliyotda avtomatlashtiradilar.

Tadqiqotning eng muhim jihatlaridan biri shundaki, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilari TBLT muhitida nafaqat o'zlarining implisit grammatik kompetensiyalarini o'stirdilar, balki kelgusida o'z o'quvchilariga grammatikani zerikarli qoidalar va yodlashsiz, interaktiv topshiriqlar orqali o'rgatishning metodik texnologiyasini ham amalda egalladilar.

XULOSA

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida implisit grammatik kompetensiyani shakllantirish ularning kelgusi kasbiy faoliyatida tilni tabiiy va erkin muloqot vositasi sifatida qo'llashlarida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, Task-Based Learning texnologiyasi grammatikani ochiq qoidalar to'plami sifatida emas, balki real muloqot topshiriqlarining ajralmas qismi sifatida o'zlashtirishga zamin yaratadi.

Pedagogik va metodik tavsiyalar:

1. Grammatik mashqlardan Kommunikativ Topshiriqlarga o'tish: Oliy ta'limda grammatika darslarini nazariy qoidalarni yodlatishdan to'liq voz kechib, TBLT texnologiyasi asosidagi topshiriqlar (problem-solving, decision-making,

role-play) bilan almashtirish lozim.

2. Implicit Feedback (Yashirin qayta aloqa) qo'llash: O'qituvchi talaba nutqidagi grammatik xatoni dars davomida ochiq aytib to'xtatmasdan, Recast (to'g'ri shaklni tabiiy ravishda takrorlab ketish) usulidan foydalanishi lozim.

3. Autentik va Data-Driven Learning (DDL) resurslarini integratsiya qilish: Matnlar va real nutq namunalari TBLT topshiriqlariga kiritish orqali talabani vizual va audial xotirasida grammatik andozalar (patterns) intuitiv saqlanishini ta'minlash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Юсупов М. Р. Обучение иностранным языкам и проблемы лингводидактики. – Ташкент: УзГУМЯ, 2015.
2. Ellis R. Measuring Implicit and Explicit Knowledge of a Second Language: A Psychometric Study // Studies in Second Language Acquisition. – 2005. – Vol. 27, No. 2. – P. 141-172. – DOI: 10.1017/S0272263105050096. URL: [Cambridge University Press — maqolaning rasmiy sahifasi](#).
3. Jalolov J. J. Chet tili o'qitish metodikasi: chet tillar oliy o'quv yurtlari (fakultetlari) talabalari uchun darslik. – Toshkent: O'qituvchi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2012. – 432 b. – ISBN 978-9943-02-498-4. URL: [Chirchiq davlat pedagogika universiteti elektron kutubxonasi](#).
4. Krashen S. D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. – Oxford; New York: Pergamon Press, 1982. – ix, 202 p. – ISBN 0-08-028628-3. URL: [WorldCat bibliografik kartochkasi](#).
5. Long M. H. Second Language Acquisition and Task-Based Language Teaching. – Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell, 2015. – 456 p. – ISBN 978-0-470-65894-9. URL: [Wiley — rasmiy nashriyot sahifasi](#).
6. Makhkamova G. T., Alimov Sh. S., Ziyayev A. I. Innovative Pedagogical Technologies in the English Language Teaching. – Tashkent: Fan va texnologiya, 2017. – 232 p. – ISBN 978-9943-11-424-1. URL: [O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti elektron katalogi](#).
7. Nunan D. Task-Based Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 222 p. – ISBN 978-0-521-54947-9; 978-0-521-84017-0. URL: [Cambridge University Press — rasmiy kitob sahifasi](#).
8. Prabhu N. S. Second Language Pedagogy. – Oxford: Oxford University Press, 1987. – 153 p. – ISBN 0-19-437084-4. URL: [WorldCat — bibliografik yozuv](#).
9. Schmidt R. W. The Role of Consciousness in Second Language Learning // Applied Linguistics. – 1990. – Vol. 11, No. 2. – P. 129-158. – DOI: 10.1093/applin/11.2.129. URL: [Oxford Academic — maqolaning rasmiy sahifasi](#).
10. Willis J. A Framework for Task-Based Learning. – Harlow: Longman, 1996. – vi, 183 p. – ISBN 0-582-25973-8. URL: [Open British National Bibliography](#).
11. Зимняя И. А. Лингвopsихология речевой деятельности. – Москва-Воронеж: Московский психолого-социальный институт, 2001. – 428, [1] с. – (Серия «Психологи Отечества»). URL: [Российская государственная библиотека](#).
12. Пассов Е. И. Сорок лет спустя, или Сто и одна методическая идея. – Москва: ГЛОССА-ПРЕСС, 2006. – 236 с. – (Серия «Профессия: учитель»). – ISBN 5-7651-0052-X. URL: [Elektron bibliografik katalog](#).
13. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам: базовый курс лекций: пособие для студентов педагогических вузов и учителей. – 4-е изд. – Москва: Просвещение, 2006. – 239 с. – ISBN 5-09-014211-4. URL: [Urganch davlat universiteti elektron kutubxonasi — bibliografik kartochka](#).
14. Сысоев П. В. Информационные и коммуникационные технологии в лингвистическом образовании: обучение иностранному языку: учебные интернет-ресурсы, блог-технология, вики-технология, подкасты, сервис «Твиттер». – 3-е изд., стер. – Москва: ЛИБРОКОМ, 2019. – 264 с. – ISBN 978-5-397-06692-1. URL: [URSS — nashriyot/katalog sahifasi](#).